DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.48985>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 21-01-2021
Kabul Tarihi: 04-04-2021
On-line Yayın: 30-04-2021

Article Type: Research article
Submitted: 21-01-2021
Accepted: 04-04-2021
Published Online: 30-04-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Koç, H. (2021). Türk Kamu Yönetimi Müfredatının E-Devlet Yeterliliklerine Göre Değerlendirilmesi. *Journal of History School*, 51, 1445-1479.

TÜRK KAMU YÖNETİMİ MÜFREDATININ E-DEVLET YETERLİLİKLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Hatice KOÇ¹

Öz

E-Devlet projelerinin başarısı için uygulayıcıların e-Devlet yeterlilikleri kilit öneme sahiptir. Uygulayıcılara bu yeterlilikleri kazandıran başlıca aktör üniversitelerin kamu yönetimi ile ilgili bölümleridir. Türkiye’de Kamu yönetimi müfredatındaki derslerin e-Devlet yeterliliklerine göre değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada kamu görevlilerini yetiştiren kamu yönetimi bölümlerinin e-Devlet ile ilgili derslerinde e-Devlet yeterliliklerine ne kadar yer verildiği araştırılmıştır. Araştırmanın evreni ve örneklemini Türkiye’deki tüm üniversitelerin Kamu Yönetimi Müfredatındaki e-Devletle ilgili olabilecek tüm derslerdir. Bu derslerin Bologna Bilgi Paketlerinden elde edilen AKTS formları, literatürden elde edilen beş temel yeterlilik kategorisi baz alınarak içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur. Toplam yüz on yedi adet e-Devlet ile ilgili derse ulaşılan çalışmada elde edilen en önemli bulgu, müfredatta sosyo-teknik yeterliliklere fazlaca yer verilmesine rağmen teknik, idari, politik ve organizasyonel yeterliliklere yeterince yer verilmediğidir. Bunun aşılması için dünyada ve Türkiye’de yapılan konu ile ilgili diğer araştırmalarla karşılaştırılarak geliştirilen önerilerde genel olarak pratikteki uygulamaların derslere konu olması, e-Devlet uygulayıcıların da müfredat geliştirmede bilgisine başvurulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: E-Devlet Yeterlilikleri, Müfredat Geliştirme.

¹Dr., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, drhaticekoc@gmail.com, Orcid: 0000-0003-0190-512X

Assessment of Turkish Public Administration Curriculum in Terms of E-Government Competencies

Abstract

E-Government competencies of the practitioners have a key significance in the success of e-Government projects. The main actor in the acquisition of these competencies by practitioners seems to be public administration departments of the universities. This article is prepared to evaluate courses in the curricula of public administration departments in Turkey according to the e-Government competencies and explored the share of e-Government competencies in the courses related to e-Government in public administration departments which train public officials. The universe and sample of the research consists of all courses relevant to e-Government in the curricula of the public administration departments in all universities of Turkey. ECTS forms of the relevant courses are subjected to content analysis on the basis of five competency categories attained from the scientific literature on the subject. The most significant finding of the research in which a total number of 117 courses related to e-Government is analyzed comes out instead of the abundant coverage of socio-technical competencies in the curriculum, the technical, administrative, politic and organizational competencies are not covered sufficiently. In order to overcome this lack, some suggestions are developed by comparing with other researches on the subject from Turkey and the world, which propose generally that practical tools and applications shall be taught as courses in the curriculum, and the experience of the practitioners of e-Government may be used and included in the curriculum development.

Keywords: E-Government Competencies, Curriculum Development.

GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) sosyal, kültürel ve ekonomik alanda önemli bir rol oynamaktadır. Bilgi çağı olarak adlandırılan bu dönemde, vatandaşlar daha duyarlı ve hesap verebilir bir devlet beklemektedir. Bunun yanında kamu hizmetlerinin haftanın yedi günü 24 saat erişilebilir olmasını talep etmektedirler. Devletin bilişim teknolojilerini kullanması, kamu çalışanlarıyla vatandaşın kişisel etkileşimlerinin sayısını azaltırken, insanların anında erişim ve yanıt verme yeteneğine sahip olmasını sağlamaktadır. E-Devlet kavramı ile BİT'in organizasyonel değişiklikler ve yeni becerilerle birleştirilmesinin bu amacı gerçekleştirme potansiyeli yüksektir. Gelineen noktada, kamu kurumları bir yandan modern teknolojilerin avantajlarından faydalanırken diğer yandan vatandaşların artan beklentilerine cevap vermek zorundadır.

Kamu sektörü, e-Devlet terimi kullanılmaya başlanmadan çok önce teknoloji kullanımını benimsemeye başlasa da kamu yöneticileri BİT

projelerindeki başarısızlıklar ve istikrarsızlıklar nedeniyle sürece karşı önyargılı bakabilmektedir (Ni ve Chen, 2016, s. 197). Schenk ve Dolata'nın (2020, s.2144) tespitine göre, mevcut kamu yönetimi çalışanları ve öğrencileri için rutin görevler ön plandadır. Bu görüş, BİT'i mevcut organizasyonel düzenlemeleri ve güç dağıtımlarını güçlendirecek bir araç olarak görme eğilimindedir ve bu eğilimin yakın gelecekte de süreceğini belirtmektedir. Kamu yönetimi, BİT'i önce kendi yapısını nihai süreçte de toplumu dönüştürücü bir araç olarak kullanmak yerine modern araçlarla geleneksel yapısını korumak için kullanmaktadır.

E-Devlette BİT'in kullanım seviyeleri ile ilgili olan bu anlayışa göre E-Devlet, daha iyi bir devlete ulaşmak için kamu sektörünün BİT destekli dönüşümü olarak anlaşılabilir. Ancak, e-Devlet yalnızca hizmetlerde BİT kullanılması ve çevrimiçi yönetimden daha fazlasıdır. Bilgi çağı olarak adlandırılan günümüzde, birçok kuruluş, operasyonel verimliliği ve müşteri etkileşimlerini iyileştirmek için stratejilerinde teknoloji kullanımına öncelik vermektedir. Teknolojik değişimin artan hızı, birden çok sektördeki mevcut ve gelecekteki çalışan adaylarında dijital yeterliliklerle ilgili öğrenim ihtiyacını artırmaktadır. Böyle bir ihtiyaç, teknolojik yeterliliklere sahip çalışanları işe alma ve işte tutma konusunda hâlihazırda büyük engellerle karşılaşan kamu sektöründe daha fazla kendini hissettirmektedir (Mahmood vd., 2018, s.534). Bu zorluk göz önüne alındığında, kamu yönetimi dijitalleşmeyi yönlendirmek ve yetenekli çalışanları bununla başa çıkmaya teşvik etmek için politika ve uygulamalar geliştirmek zorundadır. BİT gelişmişlik düzeyi ve toplumun bilgi toplumuna dönüşümü çevrimiçi kamu hizmeti sunumuna indirgenemeyecek bir e-Devlet tanımını gerektirmektedir. Bahsedilen sistemik dönüşümle BİT uygulaması araçsallıktan öte kurumsal bir dönüşümü ifade eder. E-Devlet bütünlük bir yaklaşımla ele alınmadığı takdirde teknolojiden beklenen faydaya ulaşmak pek mümkün görünmemektedir. E-Devlet, daha geniş dönüşüm perspektifinden BİT'in etkin kullanımı aracılığıyla kamu sektörünün tamamını yeniden düzenleme potansiyelini hesaba katmak durumundadır (Hunnius ve Schuppan, 2013, s.1664). Dolayısıyla e-Devlet projelerinde yöneticilerin hizmet süreçlerini ve organizasyonel yapıları yeniden tasarlaması ve bu yapılara ulaşmak için gerekli işbirliği ağlarını oluşturması gerekmektedir ve en önemlisi bu süreçlerde çalışacak kamu personelinin yeterliliklerini belirlemesi gerekmektedir.

Dijitalleşmenin sadece geçici bir fenomen değil, aynı zamanda çoktan başlamış olan ve dünyayı sürdürülebilir bir şekilde değiştirmeye devam edecek olan devrim niteliğindeki bir dönüşüm olduğunun artan farkındalığı göz önüne alındığında, politika yapıcılar teknoloji ve eğitim arasında bir yarışla karşı karşıyadır ve kazananlar, herkesin dijital fırsatlardan yararlanabilmesi için beceri geliştirmeyi teşvik edenler olacaktır. Başarılı dijital dönüşüm, yeni teknolojileri

uygulamaktan değil, bir organizasyonu yeni teknolojilerin sağladığı olanaklardan yararlanmaya dönüştürmekten gelir. Bu, değişime öncülük etmenin yanı sıra, bir kuruluştaki tüm kişilerin - liderlik, BT uzmanları, diğer bölümlerdeki çalışanlar - teknolojiyi kucaklayacak becerilere sahip olmasını gerektirir (Ogonek ve Becker, 2018, s.2257). Dolayısıyla, e-Devletin uygulanmasından sorumlu olanların, yani Bilgi Teknolojisine (BT) giderek daha fazla maruz kalan kamu görevlilerinin yeterli bir şekilde hazırlanması bu nedenle çok önemlidir, çünkü başarısı çalışanların becerilerine ve uzmanlığına büyük ölçüde bağlıdır.

Dijitalleşmenin kamu sektörü için getirdiği en büyük zorluklardan biri, çalışanlarını dijital yeterliliklerle donatma ihtiyacıdır. Dijital yeterlilikler, problemleri araştırmak ve çözmek ve daha fazla bilgi geliştirmede BİT uygulamak için teknolojik, bilişsel ve sosyal bilgi, beceri ve tutumları ifade eder (Vieru vd., 2015; Hofmann ve Ogonek, 2018, s.127). Bu nedenle, kamu sektörü kuruluşlarının çalışanlarının hangi e-Devlet yeterliliklerine ihtiyaç duyduğunu ve bu yeterlilikleri en iyi şekilde nasıl elde edebileceklerini anlaması zorunludur.

Eğitim, BİT politikasının hedeflerini takip etmek ve bunlara ulaşmak için merkezi aktör olarak görülmektedir (Tondeur vd., 2007, s.963), diğer sektörlerin bu yaklaşımdan dolayı olarak faydalanması beklenmektedir. Kamu yöneticileri için teknoloji eğitiminin önemi konuyla ilgili çalışmalar ve yayınlarda vurgulanmaktadır; ancak bu çalışmaların odak noktası, teknoloji eğitim derslerinin kamu yönetimi fakültelerine entegrasyonudur. Kamu yönetimi personelinin ihtiyaç duyduğu beceriler Avrupa Birliği'nin e-Avrupa dönüşüm projesinde de olumsuz etkenlerden biri olarak görülmektedir (Vrabie, 2012, s.1). E-Devlet ile ilişkili beceri ve yeterliliklerin ülkelere göre farklılık göstermesinin daha tutarlı bir Avrupa e-Devletinin önünde engel olduğu düşünülmektedir.

E-Devlet yeterliliklerini kazandırmada yükseköğretim kurumlarının rolü kritik bir önem kazanmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve toplumsal yapılara etkileri de bu gelişmeleri tetiklemekte, öğretim sisteminin değişimini zorunlu kılmaktadır (Bensghir ve Yıldız, 2003; Akıllı vd., 2013, s.122). Bu nedenle kamu yönetimi bölümlerinin BİT ve e-Devlet derslerinin geliştirilmesi ve kamu kurumları ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verir hale getirilmesi konusunda öncü olmaları gerektiği teknolojinin gelişimine paralel olarak birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir.

Kamu yönetimi bölümleri, kamu kurumlarındaki e-dönüşümü etkileme potansiyeline sahiptir. Üniversiteler, öğrencileri kamu kurumlarında yürütülen hizmetlerin dönüşümü ile ilgilenmeye teşvik ederek nitelikli işgücü sağlayabilir. Bu çalışma, kamu yönetimi müfredatını e-Devlet yeterlilikleri açısından değerlendirmek amacıyla e-Devlet derslerinin hangi yeterlilikler üzerinde

durduğunu araştırmakta ve bu gelişime nasıl katkıda bulunabileceğini tartışmaktadır.

Bu amaçla öncelikle e-Devlet yeterlilikleri ile ilgili literatür değerlendirmesi yapıldıktan sonra kamu yönetimi müfredatındaki e-Devlet dersleri, e-Devlet yeterlilikleri açısından değerlendirilmiş, bulgularla ilgili değerlendirme ve sonuç bölümünün ardından sonraki çalışmalar için fikirler sunulmuştur.

Kamu Yönetimi Bölümlerinde E-Devlet Eğitimi

1990'lardan bu yana, üniversitelerin eğitim sonuçlarına yönelik talepler, yavaş yavaş "akademik arayışlar" olarak nitelendirilebilecek arayışların yanında ekonomik katkılara ve mezun istihdam edilebilirliğine (Barber ve Luke, 2016, ss.97-98) maddi olarak katkıda bulunmasına doğru evrildi. Üniversitelerin toplumun ve ekonomideki sektörlerin ihtiyaçlarına cevap vermesinin beklendiği günümüzde devletler üniversitelerin bilim üretme potansiyelini kullanmayı öncelemenin yanı sıra yükseköğretim ile ilgili düzenleyici kuruluşlar stratejik hedeflerinde istihdam oranlarını ve araştırma ve bilim üretmek için eğitime devam eden mezunların oranlarını göz önünde bulundurmak zorundadırlar.

Özellikle 2008 ekonomik krizi ve sonrası, kamu yöneticilerinin hızla değişen dünyada daha iyi performans göstermeleri için daha iyi eğitilmesi ihtiyacını da yoğunlaştırdı. Bu, aynı zamanda akademisyenlerin bilinen ve varsayılan doğrultuda geleneksel bir eğitim yerine kamu yönetimi eğitiminin kendisini işbirlikçi yaklaşımlarla daha alakalı hale getirme fırsatı olarak değerlendirilebilir (Diamond ve Liddle, 2012, s. 268).

Dünyada kamu yönetimi lisans ve lisansüstü programları, kamu ve kar amacı gütmeyen sektörlerle katkı sağlayan önemli aktörler olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu itibarla bu programların, kamu yönetimi, kamu politikası ve kar amacı gütmeyen işgücünün geliştirilmesindeki rolü önemlidir. McQuiston ve Manoharan (2020, s.2) bu rolün önemi için; “kamu yöneticilerinin ve politika analistlerinin giderek artan bir şekilde veri, bilgi ve bilgi zenginliğinden yararlanmak için gerekli araçları” gelecek nesle aktarılmasının kamu yönetimi bölümlerine bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerden sonra e-Devlet uygulamaları kurumsal düzeydeki uygulamalardan yönetim süreçlerinin tümünü kapsayan entegre bir düzleme yayılmış, kamu çalışanlarının BİT yeterlilikleri ön plana çıkmıştır. Özellikle 2000’li yılların başından itibaren yükseköğretim kurumları öğrenciler, kamu yöneticileri, halk kesimleri ve spesifik konular ve uzmanlık

alanlarına yönelik halk eğitim programları, lisans, yüksek lisans ve doktora programları oluşturarak e-Devletle ilgili eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır (Akıllı vd., 2013, s. 123).

E-Devletten elde edilecek potansiyel kazançlar ne olursa olsun, e-Devlette eğitim, gerek kamu bilinci oluşturmak gerekse uygulamalarını daha iyi uygulamak için kritik öneme sahiptir. Yüksek kaliteli e-Devlet eğitimi, bir toplumun BİT kullanım kapasitesinin bir göstergesi olan e-Devlet hazırlığını artırır ve bu tür bir e-Devlet hazırlığını değerlendirmek için, hükümetlerin insan kaynakları kapasitesi ve eğitim ihtiyaçları önemlidir (Yıldız vd. 2016, s.289). Aynı şekilde e-Devlet eğitimi de önemlidir çünkü öğretim ve araştırma aynı madalyonun iki yüzüdür ve birbiriyle sinerjileri vardır (Akıllı vd. 2012a; Yıldız vd. 2016). Tüm bu faktörler, dünya çapında e-Devlet eğitim programlarının ve derslerinin çerçevesini oluşturmayı kolaylaştırmaktadır.

Kamu yönetimi disiplini, e-dönüşümü yönetmek ve gerçekleştirmek için yeterli yönetim deneyimine, değişimi yönlendirmek için iyi eğitimli personele ve olası problemleri çözmek için disiplinler arası bir yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır. Araştırmalar, çoğu kamu yönetimi müfredatında teknoloji vurgusunun az olması ile kamu sektöründe gerçekten gerekli olan derin beceriler arasında sürekli olarak artan bir fark bulmuştur. Teori ve pratik arasındaki bu tür bir farklılık, uygulayıcıların akademik programlarla işbirliği yapma konusundaki ilgisinin azalmasına neden olabilmektedir (Van Jaarsveld ve Wessels, 2015). Bu ihtiyacı karşılayacak yeterliliklerin ve yeterlilik kazandırmak için oluşturulacak müfredatın belirlenmesinde en önemli nokta müfredatın kamu kurumlarında uygulanan e-hizmetlere duyarlı ve teori ve pratiği bir araya getirecek şekilde geliştirilmesidir. Müfredatın e-hizmetlere ve pratiğe uygun hale getirilmesi, geleceğin kamu görevlileri güncel gelişmeler ve sorunlardan haberdar olmasını sağlayacaktır.

Değişen teknolojiye paralel olarak Türkiye’de de yükseköğretim kurumları e-Devlet konusunda eğitim ve araştırma yapan birimler oluşturmuştur. Bunlara örnek olarak özellikle kamu yöneticilerine e-Devlet konularında yüksek düzeyli eğitimler veren ve belirli konularda seminerler düzenleyen ilk örnekler TODAİE bünyesindeki EDMER (E-Devlet Merkezi) ve ODTÜ E-Devlet Araştırma ve Uygulama Merkezidir (Babaoğlu ve Demircioğlu, 2012, s.136). Günümüzde üniversitelerin tamamında temel bilgi teknolojileri kullanımına yönelik dersler bulunmakta; kamu yönetimi, işletme, bilgisayar mühendisliği, iletişim, enformatik gibi farklı bölümlerde bilişim teknolojilerinin değişik boyutlarını inceleyen ve e-Devlet konularını ele alan dersler sunulmaktadır (Akıllı vd. 2013, s. 127).

E-Devlet Yeterlilikleri ile İlgili Literatür Değerlendirmesi

Değişen teknoloji ile birlikte kamu yönetimi programlarına önerilen yeterlilikler de bilgisayar okur-yazarlığından ağ toplumunda çalışmanın gerektirdiği beceriler, enformasyon teknolojilerinin örgütsel çıktıları, karar alma süreçlerinde bilgi teknolojileri gibi konulara evrilmiştir. Özellikle, kamu yönetimi müfredatlarında e-Devlet yeterliliklerine odaklanmak, hükümetteki e-Devlet ve BİT projelerinin başarı oranını artırmaya yardımcı olabilir. Sonuçta, bir e-Devlet projesinin başarısı, sadece BİT uzmanlarının değil, organizasyondaki tüm çalışanların yeterliliklerinin iyi olmasına bağlıdır (McQuiston ve Manoharan, 2020, p.2). Temel bir teknoloji anlayışı, BİT birimi ile organizasyondaki diğer birimler arasında daha iyi iletişim ve etkileşime yol açar. Bu tür programların hedeflenen eğitimi sağlayıp sağlamadığını kontrol etmek, eğitim kurumlarının hükümetlerin pratik ihtiyaçlarını nasıl karşılayıp karşılamadığını anlamak açısından önemlidir.

E-Devlet yeterlilikleri ile ilgili ilk çalışmalardan biri Michael B. Eisenberg ve Doug Johnson tarafından 1996 (Vrabie, 2012, s.4) yılında yapılmıştır. Yazarlar çalışmalarında bilgi toplumuna dönüşümde kamu çalışanları için Bilişim Problemleri Çözümünde Bilgisayar Yeterlilikleri isimli bir matris geliştirmişlerdir. Söz konusu matriste kamu çalışanlarının altı farklı aşamada ihtiyaçları olan yeterliklerini tanımlamışlardır.

Buna göre Kamu çalışanları;

- Problem tanımlamada e-mail, bloglar, gruplar ve e-dokümanlardan etkili bir şekilde faydalanmalı,
- Gerekli enformasyonu sağlamak için hangi yazılımlardan ve veri tabanlarından yararlanacağını bilmeli,
- En iyi kaynağı seçmek için diğer ağları ve veri tabanlarını bilmeli,
- Gerekli veriyi bulabilmek için veri araştırmayı filtrelemeyi ve depolamayı bilmeli,
- Verileri birbiriyle ilişkilendirirken gerekli analizleri yapmayı ve sentezi yapabilmek için hangi araçları kullanacağını bilmeli,
- Son olarak değerlendirmesini yaptığı çalışmanın gerekli yerlere sunum web tasarımı vs. yolu ile iletmeyi bilmelidir.

Bilgisayar yeterlilikleri ile ilgili ilk örneklerden biri olan bu matris, günümüz ağlar üzerinden işleyen dünyasında geliştirilmiş ve daha karmaşık bir hal almıştır.

Kamu görevlilerinin e-Devlet bağlamında sahip olması gereken yetkinliklerini araştıran kapsamlı çalışmalardan biri 2012 yılında Schulz ve Schuppan tarafından yapılmıştır. Araştırmada mevcut literatürden derledikleri yetkinlikleri Bulgaristan, Almanya, Yunanistan ve Romanya'daki toplamda 83 e-Devlet uzmanıyla yaptıkları atölye çalışmalarıyla çalışan, yönetici ve üst yönetici düzeyinde yeterlilik ihtiyaçlarına dair bir çerçeve geliştirmişlerdir (Schulz ve Hunnius, 2013, s.1666).

Tespit ettikleri yeterlilikleri kamu yönetiminde genel yeterlilikler ve temel e-Devlet yeterlilikleri olmak üzere iki kategoriye ayıran Schulz ve Schuppan (2012, s.54), genel yeterlilikler kategorisinde yaratıcılık, özenetim, özyönetim, motivasyon gibi kişisel yeterlilikler ile liderlik, işbirliği ve iletişim gibi sosyal yeterlilikleri sınıflandırmıştır. E-Devlet olmasa bile önemli olan bu yeterlilikler, e-Devletle birlikte geleneksel kamu yönetimi yapısından daha sade bir yapı almış ve iş süreçlerinde daha fazla iletişim ve işbirliği gerektiren kamu yönetimi süreçlerinde önemini artırmıştır. Çalışmadaki katılımcılar yapılan atölye çalışmalarında genel yeterliliklere kişisel yeterlilikler ve sosyal yeterliliklerin yanı sıra yasa ve politikalarla ilgili beceriler ve değişimle ilgili beceriler adıyla iki alt kategori daha eklemişlerdir. Yasa ve politikalarla ilişkin beceriler; politika süreçleri, idari ve yargı ve idare kültürü, özel kanunlar olarak detaylandırılırken, değişimle ilgili beceriler; proje ve değişim yönetimi ve uygulama yeterliliği olarak detaylandırılmaktadır (Schulz ve Hunnius, 2013, s.1666).

E-Devlet bağlamında ortaya çıkan oldukça yeni yeterlilikleri içeren Temel E-Devlet Yeterliliklerinde ise e-Devlet yönetimi beceri ve yeterlilikleri (risk yönetimi, kalite yönetimi, performans yönetimi ve sözleşme yönetimi), e-Devlet tasarım yeterlilikleri (organizasyonel tasarım, süreç tasarımı, BİT tasarımı, BİT uzmanlığı ve pazarlama becerileri), e-yeterlilikler (BİT okuryazarlığı, bilişim süreçleri ve medya becerileri), ve e-politika yeterlilikleri (e-Stratejiler ve e-politikalar, model ve konseptler, bilgi işlem kanunları) yer almaktadır (Schulz ve Hunnius, 2013, s.1669).

Yazarlar, e-Devletle ilgili yeterliliklerin tek başına e-dönüşümü gerçekleştiremeyeceğini, dönüşümün aynı zamanda kişisel, sosyal, politik ve değişimle ilgili yeterliliklerle de bağlantılı olduğuna vurgu yapmışlardır (Schulz ve Schuppan, 2012, s.56). E-Devlet için gerekli yeterliliklerin bu şekilde sistematize edilmesi, hem organizasyonların ihtiyacı olan yeterliliklerin değerlendirmesinde hem de organizasyonların gerektirdiği yeterlilikler ile işgücünün sahip olduğu yeterliliklerin arasındaki farkı gidermede faydalı olacaktır.

E-Devlet yeterliliği ile ilgili çerçeve çizmeye çalışan başka bir makalede o tarihe kadar yapılan ve e-Devlet yeterlilikleri ile ilişkilendirilebilecek tüm makaleler taranıp sınıflandırılmış ve bu sınıflandırmayla geliştirilen kategorilere göre Almanya yükseköğretim müfredatı değerlendirilmiştir. Çalışma, bir önceki çalışmanın iki kademeli sınıflandırmasını bire düşürerek toplamda beş kategori ortaya koymuştur (Tablo 1) (Hunnius vd., 2015). Bu kapsamda yeterlilik; işle ilgili bilgi birikimi, beceri ve yeteneklerin bireysel kombinasyonu olarak sınıflandırılabilir.

Tablo 1
Yeterlilik Kategorileri

Kategori	Birikim, beceri, yetenek
Teknik	Bilişim Teknolojileri becerileri: bilişim sistemi tasarımı, bilişim sistemleri
Sosyo-Teknik	E-Devlet etkisi: teknoloji ve e-Devlet adaptasyonu, e-Devlet politikası
Organizasyonel İdari	E-Devlet yapıları: organizasyonel tasarım, süreç yönetimi İş becerileri: proje yönetimi, finans yönetimi, performans yönetimi, değişim yönetimi
Politik-İdari	E-politika yeterlilikleri: yasal çerçeve, idari iş akışları, kamu politikası

Kaynak: Hunnius vd., 2015, s.2118

Tablo 1’de de görüleceği gibi yeterlilikler beş kategoriye ayrılmıştır bunlar; teknik, sosyo-teknik, örgütsel, yönetsel ve politik-idari yeterliliklerdir.

Teknik yeterlilikler, temel BİT becerileri, BİT stratejisi ve tasarımı gibi BİT ile ilgili tüm becerilerdir (Ogonek ve Hoffman, 2018, s.62). Bu boyutta iki kategori yer almaktadır: Bilişim Sistemleri kategorisi; bir kamu çalışanının e-Devletin gerektirdiği hizmetleri verirken hizmetin gerektirdiği bilişim sistemlerini ve onları kullanmayı bilmeyi ifade eder. Bilişim sistemi tasarımı kategorisi; bu sistemlerin tasarımında gerekli teknik, organizasyonel altyapının, iş süreçlerinin tasarımını içermektedir.

Sosyo-teknik yeterlilikler boyutu, teknik sistemler ve insanlar arasında bulunan ve her ikisini de içeren BİT / e-Devlet etkisine ilişkin çerçeve gereksinimleri gibi yeterlilikleri ifade eder. Bu boyutta iki kategori yer almaktadır. Teknoloji ve e-Devlet adaptasyonu boyutu; insan teknoloji etkileşimi ve birbirini nasıl etkilediğini ve bunu politika bazında nasıl uygulamaya geçirdiğini inceleyen kategoridir. Bu kategori tüm diğer teknik boyutların bütünlük bir bakış açısıyla sistematize edilmesini ve uyum içinde çalışmasını inceler. E-Devlet projelerinin başarısızlık nedenleri arasında ilk sırada yer alan

sosyo-teknik boyut teknoloji kabulünü, onun dönüştürücü rolüne hizmet süreçlerinden, devlet-vatandaş ilişkisine kadar her alanda izin vermeyi içerir (Zhang ve Li, 2003, s.125). Yeterlilik yaklaşımında teknolojiye ve e-Devlete yaklaşımın bütüncül olması gerekmektedir, bu yaklaşımda teknoloji sadece bir araç değil sistemin etkileşim sağlayarak sürekli kendini yenilemesini sağlayan bir parçasıdır.

Organizasyonel beceriler; BT / e-Devletin organizasyonel entegrasyonu ile ilgilidir organizasyon yapıları ve süreç yönetimi yeterliliklerini içermektedir (Ogonek ve Becker, 2018). Organizasyonel beceriler kamu kurumlarının organizasyonlarının e-dönüşüme duyarlı bir şekilde evrilmesi ile ilgilidir. Hizmet süreçlerinin bilişim teknolojileri ile uyumlu çalışabilecek şekilde yeniden düzenlenmesini ve organizasyon yapılarının bu süreçlere göre yeniden organize edilmesini içermektedir. Başlangıçta hizmet süreçlerini sadeleştirdiği düşünülen bilişim teknolojileri gelenen noktada süreçlere yeni adımlar eklemiş onları daha da spesifikleştirmiş ve artan iletişimle birlikte daha fazla kişi ve birimi dahil eder olmuştur. Organizasyon yapıları da hizmet süreçleri ile doğru orantılı olarak hiyerarşik kademeleri azalıp yataylaşma eğilimi göstermektedir çünkü bilişim teknolojileri yöneticilerin yönetsel kapasitesini artırmakta, yönetilebilecek birim ve kişi sayısı arttıkça hiyerarşik kademeler azalmaktadır. Ancak organizasyonlarda dikey kademeler azalsa da yapılar sadeleşmemekte, teknoloji ilerledikçe yatay doğrultuda karmaşıklaşmaya ve yeni birimler eklenmeye devam etmektedir (Sancak ve Güleç, 2009). Bu yeterlilik boyutu, kamu çalışanlarına teknoloji ilerledikçe hizmet süreçlerinde ve organizasyonlarda gerekli değişiklik ihtiyacının belirlenmesini ve olası iyileştirme fırsatlarını fark etme kazanımı sağlamaktadır.

İdari yeterlilikler boyutu, proje, değişim ve mali yönetim gibi BİT / e-Devlet bağlamına özgü iş ve yönetim becerilerini içerir (Schulz ve Schuppan, 2012, s.56). Bu boyut da bir önceki boyut gibi sosyo-teknik boyutla karşılaştırıldığında görece teknik bir boyuttur. E-Devlette başarının sağlanması için dönüşüm sürecinin değişim ve proje yönetimi mantığıyla yönetilmesi ve dönüşümün finansmanının (Bengshir, 1996) ve performans kriterlerinin önceden belirlenip kontrol edilmesi gerekmektedir.

Son yeterlilik kategorisi, yasal koşullar, idari iş akışları ve politikalar gibi, BT / e-Devletin faaliyet gösterdiği bağlamla ilgili politik-idari yeterliliklerden oluşur (Ogonek vd., 2016). E-Devletin başarı faktörlerinden biri de tüm e-dönüşümü kapsayacak politikalar (Altıntaş, 2002) oluşturmak (sosyo-teknikteki politikalar doğrudan e-Devleti ilgilendirirken bu boyuttaki politikalar genel politikalarda dönüşüme bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşım e-Devlete de bir

bileşen olarak yer veren politikalarlardır.) ve bu politikaları yasalarla uygulamaya dökmektir. Boyutun idari iş akışları kategorisi ise dönüşümün yönetimindeki idari işlemlerdir.

Bu beş kategori, e-Devletin disiplinler arası bir nitelik taşıdığını ve yalnızca BİT bilgisinin ötesine geçen çok sayıda farklı yetkinlik gerektirdiğini göstermektedir. (Kregel ve Ogonek, 2018, s.95, Hunnius vd. 2015, s.2118).

Araştırmanın bulgularına göre müfredat bu kategorilerin tamamını kapsamaktadır ancak bazı programlar bu konuları kapsayan fazla derse sahipken bazı programlar daha düşük ders sayısına sahiptir. Araştırmada özellikle sosyo-teknik boyuta yer verilme oranının çok düşük olduğu, sosyal ve teknolojik konuların birbirinden bağımsız gibi ayrı ayrı ele alındığı ve aradaki etkileşime yeterince vurgu yapılmadığı belirtilmiştir (Hunnus vd., 2015, s.2119).

Kirchner vd. de, yaklaşan dijital dönüşüm süreçlerinde birincil bir rol oynaması beklenen 18 yeterlilik tanımlamışlardır: Dijital olmayan yeterlilikler: girişimci düşünme ve kendi kendine inisiyatifler, uyarlanabilirlik, yaratıcılık, problem çözme sebatı. (b) Dijital yeterlilikler: dijital okuryazarlık, dijital etkileşim, işbirliği, veri okuryazarlığı, dijital öğrenme, dijital etik, etkili çalışma. (c) Teknolojik yeterlilikler: teknolojik beceriler, teknik çeviri (teknik olmayan uzmanlar ve teknik uzmanlar arasında moderasyon yapmak için), kullanıcı merkezli tasarım, web tasarımı, karmaşık veri analizi, ağı bağlı BT sistemlerinin tasarımı ve yönetimi, akıllı donanım / robotik tasarım ve geliştirme ve blok zinciri teknolojisi (Schenk ve Dolata, 2020, s.2145). Özel sektörde tanımlanan bu yeterliliklerin kamu sektörüne de uyarlanmasının dijital çağın gerekliliği olduğunu belirtmişlerdir.

Türkiye’de Kamu yönetiminde E-Devlet eğitimi ve yeterlilikleri ile ilgili literatüre bakıldığında, müfredatı doğrudan değerlendiren çalışmalara rastlanmaktadır (Bensghir ve Yıldız, 2003; Yıldız vd. 2016; Babaoğlu vd. 2012a; Babaoğlu vd. 2012b, Akıllı vd. 2013; Yaman vd. 2020). E-Devlet müfredatlarını konu ile ilgili literatürdeki güncel gelişmelere, araştırmacıların, eğitimcilerin dersleri alan öğrencilerin görüşlerine göre müfredatı değerlendiren çalışmaların yanı sıra, ders sayılarının ve içeriklerinin müfredattaki oranı ve yeri ile ilgili de araştırmalar yapılmıştır. Akıllı ve diğerlerinin 2013’te (137) yaptığı araştırmanın sonucuna göre E-imza, E-Devlet Kuramları, Bilgi Toplumunun Özellikleri, E-Devlet Uygulamaların Tasarımı, E-demokrasi, E-ticaret/iş, Bilgi Edinme, Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları ve Başarı/Başarısızlık Faktörleri ile İnternet Ceza Hukuku konuları katılımcılarca e-Devlet müfredatı açısından önemli bulunmuştur. Bu konular yukarıda açıklanan Hunnius vd., tarafından araştırmanın kategorizasyonundaki beş boyutla ilişkilidir. E-imza, Bilgi Edinme,

Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları, İnternet Ceza Hukuku politik idari boyutun içinde E-Devlet Kuramları, Bilgi Toplumunun Özellikleri, E-demokrasi sosyo-teknik boyutun içinde E-Devlet Uygulamaların Tasarımı, E-ticaret/iş ve Başarı/Başarısızlık Faktörleri ise teknik boyutun içinde değerlendirilebilir. Yine Yaman vd., (2020) kamu yönetimi lisans müfredatı ile ilgili yaptıkları araştırmada müfredattaki derslerin sayısal analizinin yanı sıra BİT yeterlilikleri içinde değerlendirilebilecek yapay zekâ, akıllı kentler gibi kimi yeni gelişmelerin de müfredattaki yerini analiz etmişlerdir. Yıldız vd., 2016’da lisansüstü eğitim müfredatı ile ilgili araştırmalarında e-Devlet teorileri, politikaları, uygulama örnekleri, yeni gelişmeleri değerlendirmişlerdir.

YÖNTEM

Araştırma, Türkiye’deki üniversitelerin lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında e-Devlet ve e-Devletle ilgili olabilecek tüm dersleri kapsamaktadır. Araştırmanın evrenini, araştırmaya konu olan tüm birimlerin araştırmaya dâhil edilmesi olarak tanımlanan tam sayım yöntemi (Lin, 1976, s.164) uyarınca ülkemizde 2020-2021 eğitim-öğretim yılında aktif olarak eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden 207 üniversite oluşturmaktadır. Üniversite web siteleri ve isimleri için Yükseköğretim Kurulu (YÖK) web sitesinden (www.yok.gov.tr) yararlanılmıştır. Yapılan taramada 207 üniversiteden 5 üniversitenin sitesinin aktif olmadığı tespit edilmiş, kapsam dışı bırakılmıştır.

Yapılan taramada toplamda 110 üniversitede 115 adet kamu yönetimi lisans bölümü, 81 adet Yüksek Lisans Programı, 40 adet Doktora Programı tespit edilmiştir².

Çalışmada temel bilgisayar becerileri ile ilgili dersler kapsam dışı bırakılmıştır. Temel bilgisayar dersleri genelde lisans düzeyinde verilmektedir ve bilgisayar okuryazarlığı ile ilgilidir. Bu beceri her ne kadar bilişim ile ilgili yeterlilikleri gerekli ise de e-Devletin yeterlilikleri için temel düzeyde kalmaktadır. Yapılan taramada ders programlarından toplamda 117 adet ders tespit edilmesine rağmen bunlardan 14 adet lisans ve 7 adet yüksek lisans olmak üzere toplam 42’sinin ders içeriğine ulaşılammıştır (Bulgular Tablo 2’de detaylandırılmıştır). İçeriğine ulaşılammayan dersler sayısal analizde kullanılmış ancak içerik analizinde kapsam dışı bırakılmıştır. Bu araştırma, yukarıda anlatılan

² Türkiye’deki lisans, yüksek lisans, doktora programlarında “Yönetim Bilimleri”, “Kamu Yönetimi”, “Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi” isimlerini taşıyan tüm programlar evrene ve örnekleme dahil edilmiştir. Örneklem, evrenin tümüdür.

kapsamla yani Türkiye'deki üniversitelerin web siteleri ve Bologna bilgi paketlerinden elde edilen ders bilgileri ve içerikleri ile sınırlıdır.

Yapılan taramadan elde edilen 117 ders öncelikle programlarında bir ders olan programlar, 2, 3, 4 ve 4 ders üzeri ders olan programlar olarak kategorize edilmiştir. Bu kategorizasyon, ders sayısı ile yeterliliklere yer verilme oranı arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek için yapılmıştır.

Lisans düzeyinde ders programında e-Devlet ile ilgili;

1 ders olan üniversitelerden 26 adet,

2 ders olan üniversitelerden 5,

3 ders olan üniversitelerden 3,

4 ders olan üniversitelerden 8,

4 ders üzeri ders olan üniversitelerden 9 adet,

Yüksek lisans düzeyinde ders programında e-Devlet ile ilgili;

1 ders olan üniversitelerden 13 adet,

2 ders olan üniversitelerden 4 adet,

Doktora düzeyinde ders programında e-Devlet ile ilgili;

1 ders olan üniversitelerden 5 adet,

2 ders olan üniversitelerden 2 adet ders formuna ulaşılabilmektedir.

Sayısal analizin ardından içeriğine ulaşılan derslerin formları içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi yöntemi, Lasswell tarafından geliştirilmiş olup, içerikte mevcut olan tema ve göstergelerin analizine dayanmaktadır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Lasswell, 1968, ss.3-18). Analiz, araştırmanın amacına uygun olarak tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Model, mevcut durumu değiştirmeden olduğu gibi betimlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 1998, s.77). Çalışmada içerik analizinin kategoril ve değerlendirici analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Kategoril analiz tekniğinde belirlenen kategorilerin frekans analizine tabi tutulması sağlanmıştır.

İçerik analizinde ikinci kategori grubu olarak Hunnius vd.'nin e-Devlet yeterlilikleri ile ilgili geliştirdikleri kategoriler kullanılmıştır. Hunnius vd. yaptıkları çalışmada literatürden derledikleri kategorilerle programlardaki tüm dersleri analiz etmesine rağmen literatürdeki diğer çalışmalarda iş ilanlarında aranan yeterliliklerin değerlendirmelerinde, kamu yönetimi programlarındaki

yeterliliklerin değerlendirilmesinde, yalın yönetim yeterliliklerinin değerlendirilmesinde, ülke karşılaştırmalarında, e-Devlet profesyonelleri ile yapılan araştırmalarda kullanıldığı ve 2015'ten 2020 yılına kadar pek çok çalışmada geçerliliği güvenilirliği test edilmiştir (Distel vd., 2019; Hofmann ve Ogonek, 2018; Ogonek ve Becker, 2018; Ogonek ve Hofmann, 2018; Ogonek vd., 2016; Ogonek vd., 2019) . Bir dersin çoğu zaman yalnızca tek bir yeterliliği kapsamaması nedeniyle, bazı dersler farklı yeterlilik kategorilerinde de değerlendirilmiştir. Bu nedenle yeterlilik sayısı toplamı ile ders sayıları toplamaları farklıdır. Değerlendirici analiz tekniği ile de incelenen unsurların olumlu ya da olumsuz olma durumlarına göre analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada, bu çalışmanın literatür değerlendirmesinde detaylandırılan Hunnius vd.'nin 2015 yılında yeterliliklerle ilgili yaptığı literatür taramasından elde ettiği ve sonraki çalışmalarda da ölçek olarak kullanılan beş yeterlilik kategorisi (Bilişim Yeterlilikleri Boyutu, Sosyo-Teknik Yeterlilikler, Organizasyonel yeterlilikler, İdari Yeterlilikler, İdari Politik Yeterlilikler) ve bu kategorilerin alt kategorileri baz alınarak AKTS formları içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur. AKTS formlarına üniversitelerin Bologna içeriklerinden ulaşılmış ve ulaşılan formlarda ders ismi hariç tüm form metinlerinde (açıklama, kazanımlar kısmı, haftalık programlar, önerilen kaynaklar vb.) bu anahtar kelimeler ve ona yakın kavramlar birlikte değerlendirilmiştir. Formlarda yasal mevzuat gibi çalışmada baz alınan kategorilerle aynı isimleri taşıyan konu başlıkları doğrudan değerlendirilirken, bu nitelikte olmayan diğer veriler yakın kategorilerde gruplandırılmıştır. Örneğin, e-Devlette yeni teknolojiler, Big Data, Yapay Zeka gibi konu başlıkları ya da önerilen kaynaklar bilişim yeterliliklerinin içinde değerlendirilmiştir. Ya da kazanımlarda e-Devlet ile ilgili politika sürecini anlar ve tanımlar gibi bir kazanım idari politik yeterlilik kısmında değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında, kamu yönetimi bölümlerinde e-Devlet ve ilgili derslerin yeterlilikler açısından değerlendirilmesi için ilk olarak sayısal değerlendirilmesi yapılmıştır. Sayısal analizin bulguları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2

Kamu Yönetimi Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Programlarında E-Devlet ile İlgili Dersleri Olan Üniversite Sayıları

	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Ders olmayan program	62	60	34
1 Ders olan program	41	18	5
2 Ders olan program	5	3	1
3 Ders olan program	2	0	0
4 Ders olan program	2	0	0
4 Ders üzeri program	3	0	0
Ders Olan Toplam Program	53	21	6
Toplam	115	81	40

Kaynak: Üniversite web siteleri ve Bologna Bilgi Paketleri.

Üniversitelerin web sayfalarından ve Bologna Bilgi Paketlerinden yapılan taramalarda; 53 lisans programında 89 adet, 21 yüksek lisans programında 23, 6 doktora programında ise 7 adet olmak üzere toplamda 107 adet ders tespit edilmiştir.

Lisans programlarında e-Devletle ilgili derslerin oranı kamu yönetimi bölümü olan 115 üniversiteden 53 üniversite ile % 50.43'tür. 89 dersin 7'si zorunlu, 82'si seçmelidir. Bu konuda Yaman vd. (2020, s.53) yaptığı araştırmada bu oran 113 üniversiteden 39 üniversitenin müfredatında e-Devletle ilgili ders tespit edilmiş ve oranı %34.51'dir. Yine 2012'de Babaoğlu ve Demircioğlu tarafından yapılan başka bir araştırmada 68 bölümden 13'ünde ders tespit edilmiş ve oranı %24,85'tir. Bu veriler ışığında 2012 yılından 2021 yılına kamu yönetimi lisans müfredatlarındaki e-Devletle ilgili derslerin oransal olarak arttığı görülmektedir.

Araştırmada 16 üniversitenin müfredatında e-Devlet ile ilgili birden fazla derse yer verdiği görülmektedir. Oransal olarak az da olsa bu gelişmenin teknolojinin sürekli yenilenmesi nedeniyle değişim ve adaptasyonla ilgili yeni derslere ihtiyaç duyulduğunu gösterdiği söylenebilir.

Yüksek lisans programlarında e-Devletle ilgili derslerin oranı kamu yönetimi yüksek lisans programı olan 81 üniversiteden 21'inde e-Devletle ilgili biri zorunlu 20'si seçmeli ders tespit edilmiş ve oranı %25,92'dir. Bu konuda Akıllı vd., (2013, s.129) tarafından yapılan araştırmada 2013 yılında 39 yüksek lisans programında 11 adet ders tespit edilmiş ve oranı %28,20'dir. Yine Yıldız vd., 2016 yılında yaptığı araştırmada yüksek lisansta verilen ders sayısı 17'dir. (Toplam yüksek lisans programı sayısına ulaşılammıştır). Yüksek lisans

derslerinin sayıları artsa da üniversite sayılarının da artması nedeniyle oranlarının artmadığı görülmektedir. Programlarında ders olan üniversitelerin oran olarak az olması ve derslerin seçmeli olmasından dolayı yüksek lisans düzeyinde e-Devlet konusunun yeterince gündeme gelmediği söylenebilir.

Doktora düzeyinde ise 40 adet doktora programından 6'sında ders olduğu tespit edilmiştir ve oranı %15'tir. Bu konuda Akıllı vd. (2013, s.129) tarafından yapılan araştırmada 2013 yılında 16 adet doktora programından 4'ünde e-Devletle ilgili ders bulunmaktadır ve oranı %25'tir. Yine Yıldız vd., 2016 yılında yaptığı araştırmada doktora düzeyinde verilen ders 2013'e göre değişmemiş ve sayısı 4'tür. (Toplam doktora programı sayısına ulaşamamıştır). Programlarında ders olan üniversitelerin oran olarak az olması ve seçmeli olmasından dolayı, doktora düzeyinde e-Devlet konusunun yeterince gündeme gelmediği söylenebilir.

Analizin sayısal değerlendirmesinden sonra, üniversitelerin web siteleri ve Bologna Bilgi Paketlerinden derlenen 76 adet ders içeriklerinin analizi yapılmıştır. Lisans düzeyinde 51 adet yüksek lisans düzeyinde 18 adet, doktora düzeyinde ise 7 adet olmak üzere toplam 76 adet AKTS formuna ulaşılmıştır.

Müfredat sayısal olarak analiz edildikten sonra içerikleri analiz edilmiştir. Hunnius vd., beş boyutundan ilki BİT yeterliliğidir. Tablo 3'de kamu yönetimi müfredatında BİT yeterlilikleri gösterilmiştir.

Tablo 3

Kamu Yönetimi Müfredatında BİT Yeterlilikleri

Lisans		
	Bilişim Sistemleri	Bilişim Sistemi Tasarımı
1 Ders olan program	8 (%30)	5 (%19)
2 Ders olan program	2 (%40)	3 (%60)
3 Ders olan program	2 (%66)	3 (%100)
4 Ders olan program	8 (%100)	6 (%75)
4 Ders üzeri program	9 (%100)	9 (%100)
Yüksek Lisans		
1 Ders olan program	7 (%53)	3 (%23)
2 Ders olan program	3 (%75)	2 (%50)
Doktora		
1 Ders olan program	2 (%40)	1 (%20)
2 Ders olan program	2 (%100)	1 (%50)

Kaynak: Üniversite web siteleri ve Bologna Bilgi Paketleri.

Ders içerikleri, BİT yeterlilikleri açısından değerlendirildiğinde; lisans düzeyinde ders programında e-Devletle ilgili bir ders olan programların

teknolojiye dair konulara daha düşük oranda yer verdiği görülmüştür. Ancak programda ders sayısı arttıkça teknoloji vurgusunun da arttığı görülmektedir. Yüksek lisans ve doktora düzeyinde BİT yeterliliklerin toplama oranı lisans düzeyinden daha yüksektir ve ders sayısı ile doğru orantılı olarak teknoloji vurgusu artmaktadır.

Kategorizasyonun ikinci boyutu sosyo-teknik yeterliliklerdir. Tablo 4'te kamu yönetimi müfredatında sosyo-teknik yeterlilikler gösterilmiştir.

Tablo 4

Kamu Yönetimi Müfredatında Sosyo-Teknik Yeterlilikler

	Teknoloji ve E-Devlet Adaptasyonu	E-Devlet Politikası
Lisans		
1 Ders olan program	23 (%88)	15 (%57)
2 Ders olan program	5 (%100)	3 (%60)
3 Ders olan program	2 (%66)	2 (%66)
4 Ders olan program	3 (%38)	3 (%38)
4 Ders üzeri program	2 (%22)	0 (%0)
Yüksek Lisans		
1 Ders olan program	13 (%100)	6 (%46)
2 Ders olan program	4 (%100)	1 (%25)
Doktora		
1 Ders olan program	5 (%100)	2 (%40)
2 Ders olan program	2 (%100)	2 (%100)

Kaynak: Üniversite web siteleri ve Bologna Bilgi Paketleri.

Sosyo-teknik boyutta teknoloji ve e-Devlet adaptasyonu ve e-Devlet politikaları yer almaktadır. Lisans düzeyinde 1 ders veren üniversitelerde teknoloji ve e-Devlet adaptasyonu tüm derslerde yer almış, e-Devlet politikalarında da bu oran %50'yi geçmiştir. Ders sayısı çoğaldıkça teknik boyutun müfredatta daha fazla yer aldığı sosyo-teknik boyutun oranının düştüğü söylenebilir.

Yüksek lisans ve doktora programlarında da bu boyutun hemen hemen tüm derslerde yer aldığı görülmektedir.

Kategorizasyonun üçüncü boyutu organizasyonel yeterliliklerdir. Tablo 5'te kamu yönetimi müfredatında organizasyonel yeterlilikler gösterilmiştir.

Tablo 5

Kamu Yönetimi Müfredatında Organizasyonel Yeterlilikler

	Organizasyonel Tasarım	Süreç Yönetimi
Lisans		
1 Ders olan program	11 (%42)	6 (%23)
2 Ders olan program	3 (%60)	3 (%60)
3 Ders olan program	1 (%33)	3 (%100)
4 Ders olan program	1 (%13)	1 (%13)
4 Ders üzeri program	3 (%33)	5 (%55)
Yüksek Lisans		
1 Ders olan program	5 (%38)	1 (%8)
2 Ders olan program	3 (%75)	1 (%25)
Doktora		
1 Ders olan program	2 (%40)	2 (%40)
2 Ders olan program	1 (%50)	1 (%50)

Kaynak: Üniversite web siteleri ve Bologna Bilgi Paketleri.

Organizasyonel yeterlilikler boyutunda organizasyonel tasarım ve süreç yönetimi kategorileri yer almaktadır. Bu boyutun müfredatta yer alma oranları, diğer iki boyuta göre daha düşüktür. Lisans düzeyinde ders sayısı çoğaldıkça oran düşse de düşüş seyri istikrar göstermemekte, örneğin 4 ders ve üzeri ders veren üniversitelerin müfredatlarındaki oranı yeniden yükselmektedir.

Yüksek lisans ve doktora programlarında ise oranlar diğer boyutlara göre düşük olsa da lisanstaki seyrin aksine ders sayısı çoğaldıkça boyutun ders içeriklerindeki oranı da yükselmektedir.

Kategorizasyonun dördüncü boyutu idari yeterliliklerdir. Tablo 6’da kamu yönetimi müfredatında idari yeterlilikler gösterilmiştir.

Tablo 6

Kamu Yönetimi Müfredatında İdari Yeterlilikler

	Proje Yönetimi	Finans Yönetimi	Performans Yönetimi	Değişim Yönetimi
Lisans				
1 Ders olan program	4 (%15)	2 (%8)	5 (%19)	9 (%34)
2 Ders olan program	2 (%40)	0 (%100)	2 (%40)	2 (%40)
3 Ders olan program	1 (%33)	2 (%66)	0 (%0)	2 (%66)
4 Ders olan program	2 (%25)	0 (%0)	0 (%0)	3 (%38)
4 Ders üzeri program	3 (%33)	1 (%11)	2 (%22)	0 (%0)
Yüksek Lisans				
1 Ders olan program	0 (%0)	2 (%15)	1 (%8)	6 (%46)
2 Ders olan program	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	1 (%25)
Doktora				
1 Ders olan program	1 (%20)	1 (%20)	0 (%0)	3 (%75)
2 Ders olan program	0 (%100)	0 (%0)	0 (%0)	1 (%50)

Kaynak: Üniversite web siteleri ve Bologna Bilgi Paketleri.

İdari yeterlilikler boyutunda idari kapasite ile ilgili proje yönetimi, finans yönetimi, performans yönetimi ve değişim yönetimi kategorileri yer almaktadır.

Diğer yönetim boyutlarına göre görece daha teknik olan bu boyutların müfredattaki oranlarının oldukça düşük olduğu ve ders sayısı değişkenin bu oranları etkilemediği görülmektedir. Bu kategorilerden değişim yönetiminin oranlarının diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kategorizasyonun beşinci boyutu politik-idari yeterliliklerdir. Tablo 7’de kamu yönetimi müfredatında politik-idari yeterlilikler gösterilmiştir.

Tablo 7

Kamu Yönetimi Müfredatında Politik-İdari Yeterlilikler

	Yasal Çerçeve	İdari İş Akışları	Kamu Politikası
Lisans			
1 Ders olan program	23 (%88)	3 (%12)	4 (%15)
2 Ders olan program	1 (%20)	0 (%0)	1 (%20)
3 Ders olan program	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)
4 Ders olan program	2 (%25)	0 (%0)	2 (%25)
4 Ders üzeri program	1 (%11)	0 (%0)	4 (%44)
Yüksek Lisans			
1 Ders olan program	7 (% 54)	3 (%23)	6 (%46)
2 Ders olan program	2 (%50)	1 (%25)	3 (%75)
Doktora			
1 Ders olan program	1 (%20)	2 (%40)	2 (%40)
2 Ders olan program	1 (%20)	0 (%0)	1 (%20)

Kaynak: Üniversite web siteleri ve Bologna Bilgi Paketleri.

Politik–idari yeterlilikler boyutunda yasal çerçeve, idari iş akışları ve kamu politikası kategorileri yer almaktadır Bu kategorilerden yasal çerçeve boyutuna yer verilme oranı oldukça yüksek iken idari iş akışları ve kamu politikası boyutlarının oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Ders sayısı arttıkça oranların düşmesi eğilimi bu boyutta da hâkimdir.

TARTIŞMA

Derslerin sayısal analizi

Müfredatta e-Devlet ile ilgili derslerin sayıları Türkiye’deki kamu yönetimi müfredatı ile ilgili önceki araştırmaların sonuçları ile karşılaştırıldığında artış göstermiştir. E-Devlet, Türkiye’de E-Devlet, Bilgi Toplumu ve E-Devlet gibi isimlerle³ açılan derslerin lisans düzeyinde oranı %50 üzerine çıkmıştır. Dijital dönüşüm çağında bu oran yeterli olmasa da sürekli artış göstermesi sayıların artışının devam edeceğini göstermektedir.

Yüksek lisans programlarında ve doktora programlarındaki ders sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedeni; ders verecek eğitilmiş öğretim üyelerinin yetersizliği olabileceği gibi, ders sayısı lisansa göre görece daha az olan bu programlarda üniversitelerin hukuk, kamu yönetiminde güncel sorunlar, politika gibi daha teorik ve genel konuları tercih etmeleri de olabilir. Bu

³ Ders isimleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. Yaman vd. 2020, s52.

eğilimden e-Devletin temel düzeyde bir konu olarak görüldüğü sonucu da çıkarılabilir.

Müfredatta e-Devlet derslerinin sayıları ile ilgili başka araştırmalar da mevcuttur. Örneğin, McQuiston ve Manoharan (2020, s.9) 21 Asya ülkesinde yaptıkları benzer bir araştırmada, toplam 83 üniversitenin 39'unda ders olduğunu ve bu derslerin çoğunun temel düzeyde kaldığını tespit etmişlerdir. Yüksek lisans düzeyinde üç dersin e-Devletin teknik boyutuna değindiğini belirtmişlerdir. Van Jaarsveldt ve Wessels (2015) Güney Afrika üniversitelerinde lisans ve yüksek lisans düzeyinde yaptıkları araştırmalarda lisans düzeyinde %50 oranında üniversitenin programlarında BİT ile ilgili ders olduğunu ancak bunların temel düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmalardan da anlaşılabacağı üzere müfredatta e-Devlet yeterlilik oranları gelişmişlik düzeyi ile de ilgilidir.

Bilişim Yeterlilikleri Boyutu

Analizin sayısal değerlendirmesinden sonra içerik analizi ile ilgili bulgulara bakılacak olursa, kategorizasyonun 5 boyutundan ilki olan bilişim yeterlilikleri boyutunda lisans düzeyinde oranların çok düşük olduğu görülmektedir. E-Devlet ders içeriklerinde teorik olarak teknolojinin ne olduğuna dair vurgular olsa da e-Devlette hangi teknolojilerin kullandığı, verilen e-hizmetlerin nasıl hazırlanıp sunulduğu, hangi sistem ve programların kullanıldığı ve bu sistemlerin nasıl tasarlandığına dair herhangi bir kaynak önerisine ya da konu başlığına rastlanmamıştır.

Yüksek lisans ve doktora programlarında da genel tablo değişmemiştir. Lisansüstü eğitimde de verilen derslerin konu dağılımına bakıldığında teknoloji vurgusunun düşük olduğu görülmektedir.

Programların ders sayılarına göre kategorizasyonu bilişim yeterlilikleriyle ilgili sonuçlarda anlamlı bir farklılık göstermiştir. Başka bir deyişle, programlarda ders sayısı arttıkça teknoloji ile ilgili konulara daha fazla yer verildiği görülmektedir. Birden fazla derslerin olduğu programlarda bir dersin doğrudan e-Devletin sosyal-politik yönleri ile ilgili konulara ağırlık verirken diğer derslerin yapay zeka, nesnelerin interneti, akıllı kentler gibi doğrudan spesifik bir teknoloji ve onun kullanımına dönük olduğu görülmüştür.

E-Devlet, günümüzde çok farklı teknik araçları gerektiren ve kamu çalışanlarına da en alt düzeyde bile olsa bunları bilmeyi ve kullanma sorumluluğunu yükleyen karmaşık bir yapıya sahiptir. Türkiye’de kamu sektöründe işe alımlar KPSS adı verilen ve kamu çalışanı adayının genel kültür seviyesi ile alan bilgisini ölçen sınavın sonuçları ve işe alınacak pozisyonun durumuna göre mülakat sınavları ile yapılmaktadır. Mülakat sınavları ile ilgili bir

genelleme yapmak mümkün olmasa da KPSS sınavında bilişim yeterlilikleri ile ilgili fazla sorunun olmadığı ve iş ilanlarında teknik yeterliliklerle ilgili özel şartlar aranmadığı görülmüştür. Doğrudan bilişimle ilgili alanlarda lisans, Yüksek Lisans vb. mezuniyeti aransa da alt kademelerden üst düzey yöneticiliğe kadar doğrudan bilişimle ilgili mezuniyet gerektirmeyen ama bilişimle ilgili yeterlilik gerektiren e-Devlet projeleri yöneticiliği, uygulayıcılığı, veri hazırlamacılığı gibi pozisyonlarda bilişim yeterlilikleri dikkate alınmamaktadır.

Kamu sektöründe işe alımlarda yeterlilik arama yaklaşımı, bu talebi karşılayacak kişilerde farkındalık yaratıp bu yeterliliği veren kurumlara yönelmeyi beraberinde getirecek ve üniversitelerin programlarla ilgili kararlarına da girdi olacaktır.

Bilişim sistemi tasarımı ile ilgili yeterliliklerin göz önünde bulundurulması ise, sistem tasarımından haberdar olan kamu çalışanlarının kullandıkları sistemlerle ilgili sistemik problemlerine dair çözüm üretmesini ve e-Devlet projelerinin sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Bu becerinin dikkate alınmadığı bir organizasyonda, sistemler kurulsun bile kullanıcılardan gelecek geri dönüşlerden yoksun olacağı için problemin saptanması ve giderilmesi kimi zaman vakit kaybettirecek kimi zaman ise sistemlerin kullanılmamasına yol açacaktır. Çünkü organizasyonlar ve iş süreçleri vatandaş taleplerine göre sürekli kendini yenilemek zorundadır ve kurulan sistemlerin talep ve kullanıcı verilerine göre sürekli güncellenmesi gerekmektedir.

İlk adım olarak e-Türkiye ana kapısından e-hizmetlerin tanıtımı, bu hizmetleri, içerikleri ve sunumundan önce alımı için gerekli adımların tanıtılması yapılabilir ki bu tarz bir ders uygulamasına sadece iki ders içeriğinde rastlanmıştır. Bunun yanında e-sağlık, e- vergi, e-eğitim gibi önemli projeler ders programlarına dâhil edilip ülke ve dünya uygulamaları teknoloji bazında tartışılabilir. Ders içeriklerinde uygulama örnekleri ile ilgili konulara rastlanmasına rağmen teknoloji boyutuna fazla ağırlık verilmediği görülmüştür.

E-Devletin sadece teknolojik boyutunun bu denli karmaşık olması, ders programı hazırlayan üniversiteler için önemli bir sorundur. Çünkü bu dersleri verecek öğretim üyelerinin de bu teknik becerileri kazandırabilecek yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Üniversitelerin donanımlı personel eksikliğini karar almada ders vermeme değil, alternatif yöntemlerle çözmesi teknoloji yeterlilikleri için önemli bir kazanım olacaktır.

Sosyo-Teknik Yeterlilikler

Kategorizasyonun sosyo-teknik boyutundaki yeterliliklerle ilgili bulgular (doktora programının oranları hariç), bilişim yeterlilikleri ile ilgili bulgular ile

ters orantı göstermektedir. Yani, bir ders veren programlardaki derslerin önemli bir çoğunluğunda bilişim yeterliliklerinin aksine sosyo-teknik yeterliliklere yer verilmiş, programlardaki ders sayısı çoğaldıkça da konuya yer verilme oranı düşmüştür.

E-Devlet projelerinin ve uygulamalarının pek çok başarı faktörü vardır. Organizasyonel altyapı, teknik altyapı, sistemin finansmanı bunlardan bazılarıdır, ancak tüm bunlar sağlansa bile çalışmalar e-Devlete bütüncül bir yaklaşım gerektiren teknoloji kabulü ve bunun uygulamalara yansımaları boyutu ile desteklenmezse e-Devletin başarılı olması düşünülemez. Gerek toplum, gerek politika ve gerekse yeterlilik düzeyinde bu gerçeği göz önüne alarak yapılan çalışmalar başarı oranını artıracaktır (Ogonek vd., 2019, s.64). E-Devlet müfredatının da bu gerekliliğe uygun olarak sosyo-teknik boyuta duyarlı olması yeterlilikler açısından önemli bir kazanım olacaktır. Bu sayede öğrenciler, e-Devletin vatandaşlar arasında kabulü, toplumu nasıl dönüştürebileceği, olası sorunlar ve bu sorunlar hakkında çözüm üretebilme hakkında bilgi sahibi olabilecektir. Türk kamu yönetimi müfredatında bu boyut en önem verilen boyutlardan biridir. Bu yeterliliklerle ilgili işlenen konular arasında risk toplumu, dijital uçurum, teknoloji kabulü, devlet-vatandaş ilişkisi, bilgi toplumunun tarihçesi, bilgi toplumunun gerekleri, e-Devletin başarı faktörleri, e-Devletin aşamaları, toplumsal dönüşüm, bilişim çağında kamu yönetimi gibi teori ve uygulamalara dair konulara kaynaklara yer verildiği görülmüştür.

Genel tabloda yeterliliğe yer verilme oranı yüksek ve ders sayısına göre düşme eğilimi gösterse de iki alt kategorinin oranları arasında farklılık vardır. Yani e-Devlet politikalarına derslerde yer verilme oranı teknoloji ve e-Devlet adaptasyonu kategorisinden daha düşüktür. İlk bakışta teknoloji ve e-Devlet adaptasyonu gibi teori yönü ağır basan kategorinin oranlarının uygulamaya dönük konuları içeren e-Devlet politikaları kategorisinden yüksek olması müfredatta uygulamaya yeterince yer verilmediği gibi bir sonuca ulaşılabilse de fark Türk Kamu Yönetimi ve müfredatı açısından daha spesifik bir sorundan kaynaklanmaktadır. Türkiye’de politika kelimesi pek çok yayın, araştırma ve ders adında geçse de kamu politikaları ve kamu politikası analizinin ayrı bir konu/disiplin olarak ilgi görmesi ve müfredatta yer almasının tarihi diğer alt disiplinlere göre oldukça yenidir. Disiplin henüz çok yeni olduğu için konu ile ilgili çalışma ve araştırmalar da diğer araştırmalara göre sayıca fazla değildir ve müfredatta ve kaynak önerilerine yansımamıştır. Doktora düzeyinde ders sayısının artmasına rağmen politika ile ilgili oranların düşmeme nedeni budur çünkü iki ders veren üniversitenin kamu müfredatında kamu politikaları ile ilgili dersler yer almaktadır.

Sosyo-teknik yeterliliklerin müfredatta yansıma oranlarının genel olarak yüksek olması geleceğin kamu çalışanlarının e-hizmet vereceği toplumu daha iyi tanımalarını sağlayacaktır, ancak politika boyutunun oranlarının görece düşük olması e-Devlet ile ilgili düzenlemelere bütüncül bir bakış açısının önünde gölge olacaktır. Öğrenci toplumu ve sorunları tanısa bile devletin konuya nasıl bir yaklaşım geliştireceğini analiz edeceği politika bilgisinden yoksun kalırsa, olası sorunları ve geliştirme alanlarını fark etmesi oldukça güç olacaktır.

Organizasyonel yeterlilikler

Organizasyonel yeterlilikler boyutundaki oranlar sosyo-teknik boyutla seyir olarak benzerlik gösterse de organizasyonel yeterliliklerin müfredatta yer alma oranları diğer iki boyuta göre oldukça düşüktür. Sosyo-teknik boyuta göre görece daha spesifik ve teknik olan bu boyut hizmet süreçlerinin analizini, yeniden tasarlanmasını ve organizasyon yapısını da bu süreçlere uyarlamayı içermektedir. Lisans düzeyinde ders sayısı çoğaldıkça düşme eğilimi gösteren oranların seyri yüksek lisans ve doktora programları için geçerli değildir, ders sayısı arttıkça oranlar da artmaktadır. Bu boyut için eğitim düzeyi ilerledikçe teknik konuların müfredatta daha fazla yer aldığı sonucuna varılabilir.

Bilişim teknolojilerinin hizmet süreçlerine yansımaları, süreçlerde gerekli adımlar, iletişimin artmasının süreçlere dâhil ettiği yeni birimler, çalışan ve vatandaş beklentileri, süreç yönetimi için gerekli işbirliğinde kimlerin hangi rol üstleneceği gibi süreç yönetimi ile ilgili konulara müfredatta değinilmediği, değinilen konuların teknolojilerin vatandaş beklentisini artırmasına dönük vurgu ve hizmet süreçlerini kısalttığına dair vurgudan ibaret olduğu görülmüştür. Bu bilgidен hareketle, kamu yönetiminde BİT kullanımının ilk aşaması olan otomasyon sistemlerinin kullanımına hizmet süreçlerinin kısılacağı görüşü teknolojik ilerlemelere göre kendini yenileyememiş ve gelişen teknolojinin hizmet süreçlerini daha karmaşık bir hale getirdiğini göz ardı etmiş olduğu sonucuna varılabilir (Sancak ve Güleç, 2009). Çünkü gelinen noktada teknoloji sadece bilgi işlemek için değil, hizmetin ilk tasarımından sunumuna kadar etkileşimi de beraberinde getirmekte ve bu bazen hizmet süreçlerindeki adımları iki katına çıkarmaktadır.

Organizasyon tasarımı ile ilgili yeterlilik de benzer bir özellik göstermektedir. Müfredatta ve önerilen kaynaklarda organizasyonlardaki değişime değinilse de örneğin yalın yönetim ya da yatay organizasyonlar ya da organizasyonlarda bilişim yönetimi ile ilgili konulara yer verilmediği görülmektedir.

Idari Yeterlilikler

Organizasyonel yeterlilikler gibi, sosyo-teknik boyuta göre görece daha teknik olan başka bir boyut ise idari yeterlilikler boyutudur. Ders içeriklerinin hemen hiçbirinde e-Devletin finansman boyutuna yer verilmediği görülmüştür. Finansman boyutunun müfredatta yer almaması geleceğin kamu çalışanlarının e-Devlet ile ilgili yapılacak işlem ve projelerin finansman açısından analiz etmesini engelleyecektir. Finansman kategorisinin ardından en düşük oran performans yönetimine aittir. (Oranların değişimi ile ders sayısının değişimi arasında anlamlı bir sonuç görülmediği için ders sayısına göre değerlendirme yapılmamıştır.) Bu oranları sırasıyla proje yönetimi ve değişim yönetimi takip etmektedir. Performans yönetimi, finans yönetimi, proje yönetimi ve değişim yönetimi kamu yönetimi literatüründe 1980'lerden sonra bir gereklilik olarak yer almış, 1990'lı yıllarda da reform uygulamalarına konu olmuştur. Türkiye'de bu dönüşüm benzer yıllarda başlasa da 2000'li yıllardan sonra hız kazanmış ve uygulamalara geçmiştir. Ders programlarında bu konular ile ilgili derslere rastlanmasına rağmen e-Devletle ilişkilendirilmemesini e-Devlete bakış açısıyla açıklamak mümkündür. E-Devleti yalnızca bir teknik olarak görmek ve hem dönüşüm hem de bunun eğitim süreçlerini idari altyapı ile desteklememek, projelerin tek boyutlu kalmasına ve uygulanabilirliği sorgulanan niteliğe dönüşmesine neden olacaktır.

İdari Politik Yeterlilikler

Kategorizasyonun son boyutu olan idari politik yeterlilikler boyutunun oranları, yasal mevzuat kategorisi hariç önceki iki boyutla benzer bir şekilde çok düşüktür. E-Devletin yasal çerçevesine hemen bütün derslerde yer verilirken, konunun politika boyutunda bu oranlar oldukça düşüktür. Politika ile sonuçların düşük çıkma nedeni sosyo-teknik boyutta anlatıldığı üzere konunun müfredatta diğer konulara göre görece yeni olmasıdır. Her ne kadar yasal çerçevenin tüm ders içeriklerine girmesi önemli bir bulgu ise de yasal düzenlemeleri ondan daha geniş bir perspektif olan politika bağlamından bağımsız öğretmek yasaların değişmesi ihtiyacını ya da işlemeyen maddelerini anlamlandırması kazanımından yoksun kalınmasıyla sonuçlanacaktır. Boyutun son kategorisi ve çok az derste yer verilen idari iş akışları kategorisidir. Bu kategorinin ders içeriklerinde yer almaması öğrencilerin dönüşümü süreç mantığıyla değerlendirmesine ve olası sorunları fark etmesine engel olacaktır.

Araştırmada kategorileri kullanılan Hunnius'un bulgularına göre, beş tematik yeterliliğin programlarda dağılımına bakıldığında her programda biri ağırlık kazanmaktadır, yani bir kategoride ders sayısı çok olan programların başka kategoride oranları daha azdır. Teknoloji ile ilgili yeterliliklerin fazlaca işlendiğine vurgu yapan yazarlar, e-Devlete sadece teknik bir önem atfedildiğini

belirtmektedir. Başka bir önemli tespit ise teknoloji ile teknolojinin sosyal boyutunun ya da politika boyutunun birbirinden bağımsız düşünülmesi ve ilişkilendirilmemesi ve son olarak da sosyo-teknik yeterliliklerin tüm programlarda azlığıdır (Ogonek ve Becker, 2018, s.2258). Hunnius'un sonuçları ile bu araştırmanın sonuçları karşılaştırıldığında Türk kamu yönetimi müfredatı ile Almanya'daki müfredatın yeterlilik önceliklerinin birbirine zıt olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kamu yönetimi müfredatının e-Devlet yeterlilikleri açısından değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada çıkarılan sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- E-Devlet dersleri ile ilgili ders sayıları yıllara göre artış gösterse de teknolojinin sürekli değiştiği günümüz ortamında henüz dönüşümü anlatacak oran ve yoğunlukta olmadığı,
- Müfredatta bilişim yeterliliklerinin genel oranının -ders sayılarına göre oranı artsa da- düşük olduğu,
- Sosyo-teknik yeterliliklerin müfredattaki oranı diğer yeterliliklere göre fazla olsa da e-Devlet politikası gibi bir konuya daha geniş perspektiften bakacak bir yaklaşımdan uzak olduğu,
- Organizasyonel yeterliliklerin tüm düzeylerde oranlarının düşük olduğu,
- İdari yeterliliklerin tüm düzeylerde düşük olduğu,
- Politik idari yeterliliklerin yasal çerçeve kategorisindeki oranlarının yüksek olmasına rağmen e-Devlete yönelik bütüncül bir perspektiften yoksun olduğu görülmüştür.

Konu ile ilgili ilk geliştirilecek öneri ders sayısının artırılması olmasına rağmen bunun tek başına yeterli olmayacağı mevcut derslerin içerik analizinden yola çıkılarak söylenebilir.

Yukarıda tespit edilen açıklar için önerilere boyut bazında bakılacak olursa;

Bilişimle ilgili yeterliliklere dönük müfredat geliştirme;

İşe alımlarda ya da üniversitelerin programlarında bilişim ile ilgili yeterlilik yaklaşımı, geleceğin memur/yönetici adayı olan öğrencilere e-vergi, e-sağlık, e-yazışma, e-yargı gibi hizmetlerin nasıl verildiği ve bu hizmetlerde ortaya

çıkacak sorunlara nasıl müdahale edileceği ile ilgili bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır.

Bir ders ile tüm bu yeterliliklerin verilebilmesi çok da mümkün görülmemektedir çünkü bu yeterliliğin yanında dört farklı kategoride yeterliliklerin de e-Devleti anlamak ve o bütünlük yapıda uygulayıcı olabilmek için verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle ders sayılarının çoğaltılması ve imkânlar dâhilinde basit pratik uygulamalardan karmaşık sistem tasarımlarına bilişim yeterliliklerini artıracak somut teknik konuların ders içeriklerine eklenmesi gerekmektedir.

İlk adım olarak e-hizmetleri bir portalde toplayan e-Türkiye ana kapısından hizmetlerin tanıtımı, bu hizmetleri, içerikleri ve sunumundan önce alımı için gerekli adımların tanıtılması yapılabilir.

Teknoloji ile ilgili eğitici yeterliliğini telafi etmeye dönük ilk öneri üniversitelerin kendi teknoloji eğitimi veren fakülteleri ile ortak dersler geliştirmektir. Birden fazla ders veren üniversitelerde bu uygulamaya rastlanmaktadır. E-Devletle ilgili genel konular fakülte öğretim üyeleri tarafından yürütülürken diğer spesifik teknik konuların başka fakültelerin ders programlarından ders almaya izin verilmesi yoluyla sağlandığı görülmektedir. Başka bir yöntem, konunun içeriğine göre, e-hizmeti veren kamu kurumları ile işbirliği yaparak kurumların bu yeterliliğe katkısı sağlanabilir, hizmeti sunan kamu personellerinin bilgisine başvurulabilir, sistemlerin nasıl uygulandığı ve olası problemlerde neler yapıldığı ilk kaynaktan öğretilir. Bunun yanında e-vergi, e-sağlık gibi önemli e-Devlet uygulama ve projelerinin yöneticileri ya da üniversitenin bulunduğu illerdeki uygulayıcılarının bilgisine başvurulabilir. Başka bir alternatif, sistem uygulamaları ile ilgili bakanlıkların hizmet içi eğitim programlarının daha basitleştirilmiş bakanlıkların eğitim programlarına konularak üniversiteler ile işbirliği yapılabilir. Veri madenciliği, bilişim projeleri tasarımı gibi özel ve spesifik yeterlilikler amaçlayan programlar için ise e-Devletin ana omurgasını oluşturan projelerde staj programları düzenlenebilir.

Sosyo-teknik yeterliliklere dönük müfredat geliştirme;

Müfredatta Sosyo-teknik yeterlilikler oldukça güçlüdür, Müfredatın bu yeterlilikteki güçlülüğünü pekiştirmek için öncelikle müfredatta kamu politikasının yer alması ardından spesifik olarak e-Devlet ve BİT politikaları ile ilgili ders konuları ve çalışmaların artması gerekmektedir.

Organizasyonel yeterliliklere dönük müfredat geliştirme;

E-Devletin gerektirdiği karmaşık hizmet süreçlerinin anlaşılabilmesi için örnek hizmet süreçlerinin ve organizasyon şemalarının derslerde işlenmesi kamu

çalışanı adayları için faydalı bir kazanım olacaktır. Kurum tarihçelerinde organizasyon ve hizmetlerde yapılan yeniliklerin e-Devletle ilgili olanları bulunup derslerde değerlendirilebilir. Konu ile ilgili kurumlarla işbirliği ve araştırma yapmak bu boyutta da müfredat için büyük kazanım olacaktır.

Hizmet kalitesinin vatandaş talebi ile doğrudan ilgili olduğu göz önüne alındığında, doğru zamanda istenilen kalitede hizmet sunmanın optimize edilmiş hizmet süreçleri ve bunlara uygun organizasyon yapıları tasarlamaktan geçtiğini söylemek mümkündür. Bu boyutun müfredatta geliştirilmesinde bölümler ve karar vericilerin elindeki imkanlar, teknik becerilerden daha fazladır. Çünkü bu boyuttaki kategoriler her ne kadar teknik olsa da teknoloji kullanımı ile ilgili bir yeterlilik gerektirmemekte, yalnızca eğiticilerin müfredat geliştirmek için bu konuyu da dikkate almasını gerektirmektedir.

İdari Yeterliliklere dönük müfredat geliştirme;

Yine bilişim becerileri ile müfredat geliştirmekten görece daha kolay olabilecek bir müfredat geliştirme çabası, bu boyuttaki müfredat eksikliğini kapatmaya yetecek niteliktedir. Bu konuda atılabilecek en önemli adım, yönetim literatüründe ve müfredatında çokça yer alan ve trend olan uygulama örneklerine bolca rastlanabilecek bu boyutların e-Devlet dersleri ile ilişkilendirilmesidir.

Uygulama örnekleri ile ilgili kurum bilgilerine bile başvurmadan kurumların kanunen yayınlamak zorunda olduğu stratejik planlar, faaliyet raporları, mali raporlar ders konuları ile ilişkilendirilip örnek olay olarak müfredata konulabilir.

Bu sayede öğrenci, içinde yer alacağı kurumda yürütülen dönüşüm projeleri ya da ihtiyaçlarının seyrini kolaylıkla takip edebilecek ve olası iyileştirme çabalarını yakalayabilecek donanımına ulaşabilir.

İdari Politik Yeterliliklere dönük müfredat geliştirme;

İdari iş akışlarındaki boşluk yönetimle ilgili müfredatın bu derslerle ilişkilendirilmesi, uygulama örneklerinin iş akışlarının örnek olay olarak işlenmesi ile kolayca giderilebilecekken, kamu politikası alanındaki teori için öncelikle kamu politikası ile ilgili müfredatın geliştirilmesi ve e-Devlet müfredatı ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Müfredata E-Devlet İle İlgili Bütüncül Perspektif Kazandırma İle İlgili Öneriler

Tüm boyutların sonuçları kendi aralarında karşılaştırıldığında, müfredatın e-Devlete sosyo-teknik açıdan bir dönüştürücü rol yüklediği, yasal çerçevenin ve görece organizasyon yapılarının değişimi ve mevcut durumu anlamada araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Ancak ilgili politikaların analizi gibi geniş bir

perspektifin yanında dönüşümün alt bileşenleri de olarak görülebilecek performans yönetimi gibi mevcut uygulamaları ve müfredatta yeri olan konuların e-Devletten bağımsız düşünülmesi ilgili yeterlilikler açısından bir kayıptır.

Disiplinler arası yaklaşım ihtiyacına vurgu yapan başka bir çalışmada Ogonek ve diğerleri 2016 (s.155) yılında Hunnius vd., kategorizasyonunu Avrupa çapında kamu sektöründen 700 katılımcı üzerinde yaptıkları bir araştırma ile test etmiş ve bu kategorilerin disiplinlerarası öğrenme ile yakın ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Elde ettikleri sonuçlar, “kamu hizmeti sunumu ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılması gerektiğini, bununla birlikte organizasyonel süreçler ve yönetsel yeterliliklerle karışmış politik bağlamlar hakkında bilgi sahibi olunması gerektiğini göstermektedir. Kamu görevlilerinin dijital dönüşümde sahip olması gereken yeterlilikleri farklı disiplinlerden derlemek ve uyarlamak bilişim teknolojilerinin tüm sektörleri ve disiplinleri etkilemesinden dolayı önemlidir çünkü "e-Devlet projeleri disiplinlerarası, karmaşık ve yapılandırılmamış gerçekliklerini ihmal ettiklerinde başarısız olabilir” (Ogonek ve Becker, 2018, s. 2258).

Kamu sektöründeki değişiklikler, hem kamu yöneticilerine yönelik talepleri hem de üniversitelerin bunlara cevap verme yollarını etkilemiştir. Kamu yönetimi odaklı birçok akademisyen, araştırma çıktılarını doğal olarak bu değişiklikleri daha iyi anlamaya yönlendirirken, öğrenciler açısından da bu durum mesleki yaşamlarında giderek stratejik ve yaratıcı düşünmeye ihtiyaç duyan daha fazla düşünmeyi gerektirmektedir (Barber, S. & Luke, 2016, ss.97-98). Sonuç olarak, iki taraf da araştırma ve öğrenmeye yönelik stratejik bir yaklaşım geliştirmek ve bunun uygulamaya yansıtma yeterliliklerini geliştirmek zorundadır.

Bu bütüncül perspektif ihtiyacını gidermek için literatürde rastlanan iki örnek ilham verici olabilir.

Bunlardan ilki işletme eğitimindeki üniversite-şirketler işbirliğini model olarak önerilen ders metodudur (Schenk ve Dolata, 2020). Buna göre öğrenci, öğrendiği teorik bilgiyi kurumlarda somutlaştıracak ve ilerideki olası pozisyonu için deneyim kazanacaktır. Stajdan daha fazlasını içeren bu metoda göre, öğrenci dersin teorik boyutu ile pratik boyutunu aynı dönem içinde okul ve kurumdan alacaktır. Bu sayede öğrenci teori-pratik arasındaki farkı görebilecek ve hem kuruma hem de dersin öğretim üyesine geri bildirim verebilecektir. Öğrenci, bilgilerini somutlaştırma kazanımını elde ederken, öğretim üyesi uygulamalardan haberdar olabilecek, kurumlar, öğrencilerin yaratıcı fikirlerinden faydalanabilecektir.

Bir diğeri de (Ogonek vd., 2019) e-Devlet ile ilgili simülasyon geliştirmidir. Konunun doğasına da uygun teknolojik bir çözüml öneren bu çalışmada, e-Devlet hizmetleri ve projeleri ile ilgili geliştirilecek simülasyonların sanal bir ortamda risksiz bir şekilde e-Devletin işleyişini anlamada yardımcı olacağı, öğrencinin derse ilgisini artıracağı belirtilmektedir.

Gelecek araştırmalar için aşağıdaki konular önerilebilir:

İncelenen yeterlilik setinin geliştirilmesine dönük, kurum-vatandaş-çalışan ihtiyaçlarının tespit edildiği araştırmalar yapılabilir.

Müfredattaki derslerin eksiklerine dönük yeterlilik geliştirilebilmek için iyi uygulama örneği olabilecek programlar incelenip literatür ve müfredata katkıda bulunulabilir. Yeterliliklerle ilgili çerçeve matris oluşturmak için kamu kurumlarından her düzeyde çalışanların görüşüne başvuran çalışmalarla mezunların uygulamadaki yeterlilik eksiklikleri tespit edilebilir ve yeterlilik seti farklı kadrolara lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyine göre çeşitlendirilebilir.

E-Devlet yeterlilikleri çerçevesinin tüm boyutlarını kapsayacak şekilde nasıl bir müfredat geliştirileceği araştırılabilir, öğrencilerden geribildirim elde etmenin yöntemi araştırılabilir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Akıllı, H. S., Babaoğlu, C. & Demircioğlu, M. A. (2013). Araştırmacıların ve lisans öğrencilerinin görüşleri ışığında e-Devlet eğitiminde güncel gelişmeler. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 13(26), 120-144.
- Altıntaş, H. (2002). Sanal bürokrasiden e-Devlete teorik yaklaşımlar. *I. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli Üniversitesi*.
- Babaoğlu, C. & Demircioğlu, M. A. (2012b). Türkiye’de kamu yönetimi bölümleri müfredatında e-Devlet derslerinin durumu. M. Z. Sobaci & M. Yıldız (Eds.), *E-Devlet*, (s.129–152). Nobel.
- Babaoğlu, C., Akıllı, S. & Demircioğlu, M.A. (2012a). E-Government education in the public administration departments in Turkey. J. R. Gil-Garcia, N. Helbig & A. Ojo (Eds.), *Proceedings of the 6th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, (s.71–74).

- Barber, S. & Luke, P. (2016). Putting theory into theory: Thematic value of research in public administration teaching. *Teaching Public Administration*, 34(1), 96-108.
- Bensghir, T. K. (1996). *Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim*. TODAİE.
- Bensghir, T. K. & Yıldız, M. (2003). The Influence of Information Technology on Turkish Public Administration Curricula. ASPA (Dü.), *26th Teaching Public Administration Conference*.
- Diamond, J. & Liddle, J. (2012) Reflections and speculations on teaching and learning in public administration. *Public Policy and Administration*, 27(3), 265–277.
- Distel, B., Ogonek, N. & Becker, J.(2019). E-government competences revisited – A literature review on necessary competences in a digitalized public sector. In *Proceedings of the 14th International Conference on Wirtschaftsinformatik*, 286–300.
- Eisenberg, M. B. (1996). *What is The Big6?* <http://www.big6.com/what-is-the-big6/>, Erişim tarihi: 15.01.2021.
- Hofmann, S. & Ogonek, N. (2018). Different but still the same? How public and private sector organisations deal with new digital competences. *Electronic Journal of e-Government*, 16 (2), 127-135.
- Hunnius, S. & Schuppan, T. (2013). Competency requirements for transformational e-Government. In *2013 46th Hawaii International Conference on System Sciences*, (s.1664-1673). IEEE.
- Hunnius, S., Paulowitsch, B. & Schuppan, T. (2015). Does E-Government education meet competency requirements? An analysis of the German university system from international perspective. In *2015 48th Hawaii International Conference on System Sciences* (s. 2116-2123). IEEE.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel.
- Kregel, I. & Ogonek, N. (2018). Digital lean competencies: Requirements for public administration. In *Seventh International Conference on Lean Six Sigma: Dubai*, 94-104.
- Lasswell, H. D. (1968). The future of the comparative method. *Comparative Politics*, 1 (1), 3-18.
- Lin, N. (1976). *Foundations of Social Research*.

- Mahmood, K., Nayyar, Z. & Ahmad, H. M. (2018). Switching to electronic government through transformational leadership: Implications of multichannel and digital divide. *Journal of Internet Technology and Secured Transactions*, 6 (1), 534-540.
- McQuiston, J. & Manoharan, A. P. (2020). E-government and information technology coursework in public administration programs in Asia. *Teaching Public Administration*, XX(X), 1-17.
- Ogonek, N. & Becker, J. (2018). Can we learn from down under how to rise up in e-Government? A comparative analysis of the public sector competences in the German and Australian higher education systems, *51st Hawaii International Conference on System Sciences*, 2256-2265.
- Ogonek, N. & Hofmann, S. (2018). Governments' need for digitization skills: understanding and shaping vocational training in the public sector. *International Journal of Public Administration in the Digital Age (IJPADA)*, 5 (4), 61-75.
- Ogonek, N., Distel, B. & Becker, J. (2019, January). Let's play... eGovernment! A simulation game for competence development among public administration students. *Proceedings of the 52nd Hawaii International Conference on System Sciences*.
- Ogonek, N., Gorbacheva, E., Rackers, M., Becker, J., Krimmer R., Broucker, B. & Crompvoets, J. (2016). Towards efficient e-government: identifying important competencies for e-government in European public administrations. In: *Electronic Government: Proceedings of the 15th IFIP WG 8.5 International Conference and 8th International Conference on eParticipation (Dual EGOV 2016 and ePart 2016)*, Guimaraes, 155–162.
- Ogonek, N., Rackers, M. & Becker J. (2019). How to master the “e”: tools for competence identification, provision and preservation in a digitalized public sector. *Proceedings of the 12th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance (ICEGOV 2019)*, 56–64.
- Sancak, H.Ö. & Güleç S. (2009). Küreselleşme-bilgi teknolojileri-değişim: Kamu örgütlerinde örgüt yapısı açısından bir inceleme. *VII. Kamu Yönetimi Forumu*.
- Schenk, B. & Dolata, M. (2020). Facilitating digital transformation through education: A case study in the public administration. *Proceedings of the 53rd Hawaii International Conference on System Sciences*, 2144-2154.

- Schulz, S. & Schuppan, T. (2012). Development of a European framework for e-Government competences. *Auf dem Weg zu einer offenen, smarten und vernetzten Verwaltungskultur*, 47-58.
- Tondeur, J., Van Braak, J. & Valcke, M. (2007). Curricula and the use of ICT in education: Two worlds apart? *British Journal of Educational Technology*, 38 (6), 962-976.
- Van der Meer, F. B. & Marks, P. (2013). Teaching and learning reflection in MPA programs: Towards a strategy. *Teaching Public Administration*, 31 (1), 42-54.
- Van Jaarsveldt, L. C. & Wessels, J. S. (2015). Information technology competence in undergraduate Public Administration curricula at South African universities. *International Review of Administrative Sciences*, 81 (2), 412-429.
- Vieru, D., Bourdeau, S., Bernier, A. & Yapó, S. (2015). Digital competence: A multi-dimensional conceptualization and a typology in an SME context, *Proceedings of the Annual Hawaii International Conference on System Sciences*, 4681-4690.
- Vrabie, C. (2012). Computer competencies necessary for an effective e-governance. *Governance*.
- Yaman, M., Bilgin, A. & Çakır, E. (2020). Dijital çağda kamu yönetimi lisans müfredatları: Türkiye üzerine bir inceleme. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 2 (1), 28-40.
- Yükseköğretim Kurulu (2021). Üniversiteler/Üniversitelerimiz. <http://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz>, Erişim Tarihi: 15.01.2021
- Yildiz, M., Babaoğlu, C. & Demircioğlu, M. A. (2016). E-Government education in Turkish public administration graduate programs: Past, present, and future. *Journal of Public Affairs Education*, 22(2), 287-302.
- Zhang, P. & Li, N. (2003). An assessment of human-computer interaction research in management information systems: topics and methods. *Computers in Human Behavior*. 20 (2), 125-147.

EXTENDED ABSTRACT

Information Technologies that are perpetually developing also transform societies and its institutions. States trying to fulfill the increased expectations in the changing World agree new strategies through e-Government projects either in order to be in harmony with this transformation or to steer it occasionally. The transformative and guiding feature of e-Government will only be attained due to the practitioners' having technical, social, personal and administrative competencies. Public Administration Departments which provide employment for public sector have a key role in the acquisition of those competencies. The fact that e-Government and related courses to be given in these departments are strong in terms of competence will positively affect the employment of graduates in the public sector and the success of e-Government projects.

Purpose: To measure whether education of public officials who have key role the e-transformation in Turkey provides the competencies to enable this transformation.

Method: This study examines the curriculum of Turkish Public Administration departments in terms of e-Government competencies. All the courses relevant to e-Government in the curriculum of Public Administration department of Turkish universities are subjected to content analysis so that the current situation is evaluated.

Findings: The most important finding out of this research is that the technical, administrative, political and organizational competencies are not covered enough space in the curricula of the universities. Although these competences are limited in the curriculum, there is persistent emphasis on socio-technical competences.

The results of this study, which aims to evaluate the public administration curriculum in terms of e-Government competencies, can be summarized as follows.

- Although the number of courses related to e-Government courses has increased over the years, it is not yet at the rate and intensity to tell the transformation in today's environment where technology is constantly changing.
- The overall proportion of informatics competencies in the curriculum-although the ratio increases according to the number of courses-is low.
- Although the proportion of socio-technical competences in the curriculum is higher than other competences, it is far from an approach that looks at an issue such as e-Government policy from a broader perspective.
- Low rates of organizational competencies at all levels.

- Administrative competencies are low at all levels.
- Although the ratios in the legal framework category are high, it has been observed that it lacks a holistic perspective towards e-Government.

When the results of all dimensions are compared among themselves, it can be said that the curriculum imposes a socio-technical transformative role on e-Government and is used as a tool for understanding the current situation and the change in the legal framework and relative organizational structures. However, the lack of emphasis on issues such as analysis of relevant policies, performance management and organizational structure required for e-transformation is a loss in terms of competencies.

Results and Recommendations: Some proposals are suggested by comparing with the relevant studies in the World and in Turkey to overcome this deficiency. Although the first suggestion to be developed on the subject is to increase the number of courses, it can be said that this alone will not be sufficient, based on the content analysis of the existing courses. In addition to increasing the number of courses, the following points can also be taken into consideration in curriculum development.

- Developing joint courses with universities' own faculties of technology education: While general subjects related to e-Government are handled by faculty faculty members, the curriculum can be enriched technically by allowing other specific technical subjects to take courses from the curriculum of other faculties.
- Providing Contribution of Public Institutions: According to the content of the course subjects, institutions can contribute to this competence by cooperating with the public institutions that provide e-services, the information of the public personnel who provide the service can be consulted, and how the systems are implemented and what is done in possible problems can be taught from the first source. In addition, the managers of important e-Government applications and projects such as e-tax and e-health or the information of the implementers in the provinces where the university is located can be consulted.
- Specific Courses and Internships for E-services: By putting more simplified in-service training programs of ministries related to system implementations to ministries' training programs, cooperation with universities can be established. For programs aiming at specific and specific competencies such as data mining and IT project design, internship programs can be organized in projects that form the main backbone of e-Government.